

Nagy Attila:

A MAGYAR FOGYATÉKOSÜGY NYELVHASZNÁLATA

BEVEZETÉS

Ennek a tanulmánynak a megírására az a tény készítetett, hogy néhány hónapja, mint a Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége (MEOSZ) folyóirata, a HUMANITÁS főmunkatársa, egy, szerintem helytelen kifejezés kapcsán, némi szakmai jellegű vitába bonyolódtam a FigyelőNet hírlevelének olvasó szerkesztőjével. Nem értettünk egyet, de álláspontunkat kölcsönösen tiszteletben tartottuk, ami persze így van rendjén.

Az is ösztönzést jelentett számomra, hogy elolvastam egykori középiskolai osztálytársnőm, Goldman Leonóra „A XX. század magyar közéleti nyelve” (Veszprémi Humán Tudományokért Alapítvány; Veszprém, 2003.) címmel megjelent könyvét, amely Ph.D. disszertációja alapján készült. Mivel nem vagyok nyelvész, pusztán egyetlen az újságírók népes táborából, így munkámban, bár korántsem tekintetem mellékesnek, nem tudományos magyarázatokra törekedtem, sokkal inkább a pontosításra helyeztem a hangsúlyokat. Ebben a dolgozatban, megalakulásuk sorrendjében haladva, a fogyatékos emberek négy legnagyobb érdekérvényesítő szervezetének – a Magyar Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége, a Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége, a Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége, valamint az Értelmi Fogyatékosok és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége - nyelvi kultúráját tekintetem át.

Külön köszönettel tartozom dr. Gadó Pál régi barátomnak, a MEOSZ alelnökének is, aki ráirányította a figyelmem erre a kérdésre, és önkéntelenül bevezetett annak kissé szövevényes rejtelmeibe. Ő az, aki – remélem, nem

sértem meg – manapság már kissé idősödő fejjel, fáradhatatlan és elévülhetetlen küzdelmet folytat a magyar fogyatékosügy helyes szóhasználatért.

ELŐZMÉNYEK

Az I. világháborút követően, a nagy világégésben tartós sérülést szenvedett férfiakat erkölcsileg és anyagilag úgy igyekeztek „kárpótolni”, hogy sokan pici erkölcsi előnyökkel járó vitézi rangot, illetve általában aprócska dohányüzletet kaptak. Persze ők voltak a kevesebben, hiszen Budapest és a nagyobb városok utcáit ekkor lepték el a mindkét lábukat combtöből elvesztett, kis, guruló eszközön, vagy jobb esetben kezdetleges mankóval közlekedő, a vak, a siket koldusok. Számuk gyarapodásához természetesen a trianoni elcsatolás után áttelepült, általában elszegényedett magyar lakosság és a 20-as, 30-as évek gazdasági világválság hazai, elnyomórító hatásai is hozzájárult.

A fogyatékosággal élő emberek különösen 1948-at követően, a Rákosi rendszerben, már nem voltak kívánatosak, mert valahogy kimondatlanul is „zavarták” a népi demokráciát, amely akkor omlott végleg össze, amikor a „népi” jelző megjelent, a szocializmus építését. Igyekeztek tehát őket vagy bentlakásos intézetekben eldugni, vagy pedig a társadalom margójára száműzni, mondván: jobb, ha ők nem mutatkoznak a nagy nyilvánosság előtt.

„Évtizedekig változatlan és a fogyatékosággal vagy bármely más mássággal élő emberek problémáit szőnyeg alá söprő világunkra sokan a 'biztonságos, régi szép idők' rá gondolásával emlékeznek, mert akkor - igaz -, alig kaptak valamit, de adniuk sem kellett semmit, viszont minden napról tudhatták, hogy olyan lesz, mint az azt megelőző. Mai küzdelmeink szabad és független világában a megnyugvás ösvényeit keressük, orvosságra vágyunk a közelmúlt társadalmi igazságtalanságainak gyógyítására, a jövő fel nem vázolt körvonalainak kielésítésére.” (Idézet dr. Derera Mihálynak, a MEOSZ Oktatási, Továbbképzési és Távmunka Intézete igazgatójának „XXI. századi kijelentések és elvárások” címmel megjelent tanulmányából.)

A legrégebbi szervezet az 1901-ben alakult Vakokat Gyámolító Országos Egyesület (VGYOE) volt, melyet a korabeli emberi felelősségérzet hívott életre. A világháborúk között két szervezet működött: az állam, illetve a társadalom támogatását élvező VGYOE és az érintettek által életre hívott Vakok Szövetsége. A korabeli szociálpolitika karitatív alapokon állt, így kizárólag az államilag támogatott VGYOE-nek kedvezett. 1941-ben a két szervezet között együttműködés jött létre, melynek elsődleges oka nem a tevékenység azonossága, hanem az volt, hogy a szövetség elnöke egyben a VGYOE igazgatóhelyettesi posztját is betöltötte.

1945 ismét változást hozott: a VGYOE beolvadt a szövetségbe. Három év elteltével azonban felfüggesztették autonómiáját, és létrehozták a Belügyminisztérium berkeiben működő Vakügyi Tanácsot, de 1949-ben megalakult a vakokat foglalkoztató nemzeti célvállalat is. 1952-ben a Vakok Szövetsége ismét, bár csak részleges önállóságot kapott, így az Egészségügyi Minisztérium felügyeletével dolgozhatott tovább. A szervezet érdekvédelmi tevékenységét az 50-es években bővítette ki a gyengénlátókra is. A Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége 1989-től független társadalmi szervezetként működik.

A Siketek és Nagyothallók Országos Szövetségét 1907-ben alapították "Cházár András Országos Siketnéma Otthon" néven. A felnőtt siketek hazánkban, 1802-ben, a Cházár András (1745–1816), Gömör vármegye főjegyzője, jogi író, a magyar gyógypedagógia egyik úttörője kezdeményezésére megindult iskolai oktatás után kezdték el megszervezni társasági életüket, baráti köreiket.

Az egységes, országos szervezet kialakításának gondolatát elsőnek Oros Kálmán siket nyomdász vetette fel. Kezdeményezésére indult meg 1892-ben a Siketnémák Köre, majd ugyanabban az évben kiadták az első újságot, a Siketnémák Közlönyét is. Több egyesület bevonásával 1902-ben kidolgozták az

egységes szervezet alapszabályát, melyet 1907-ben a belügyminiszter hagyott jóvá.

Az érintettek mozgalma 1950-ben alakult újjá "Siketnémák Szövetsége" néven. Két évvel később alapszabályban rögzítették a nagyothallók érdekvédelmének ellátását, melyet a szövetség új elnevezése is tükrözött: "Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége" (SINOSZ).

1981-ben a mozgáskorlátozottak érdekképviselőire alakult megyei szervezetek önszerveződéssel hozták létre a Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetségét, amely az eltelt közel huszonöt évben az ország egyik legnagyobb civil szervezete lett, mert jelenlegi, regisztrált taglétszáma meghaladja a kétszázezretet.

A szövetség legfontosabb feladatának tekinti, hogy a mozgáskorlátozott emberek sajátos szükségleteinek kielégítéséhez, szociális biztonságához, rehabilitációjához, személyes kiszolgáltatottság nélküli önálló életvitelükhöz és emberi, állampolgári jogaik valóságos érvényesüléséhez szükséges érdekeit képviselje, érvényesítse és védje. Emellett céljuk a mozgáskorlátozott emberek hazai szervezeteinek összefogása, tevékenységüknek segítése, összehangolása, közösségi érdekeik érvényesítése, védelme, képviselése. A MEOSZ egyesületi tagságtól függetlenül nyújtja részükre közhasznú szolgáltatásait. Tevékenysége kiterjed az állami feladatokból átvállalt, jogszabályilag átruházott, illetve jelenleg hiánypótló szolgáltatások megszervezésére, kialakítására, folyamatos biztosítására a rászorultaknak, ilyen a lakás-akadálymentesítési támogatás ügyintézés, a sorstársi információs és tanácsadó szolgálat működtetése, valamint a gépjárműszerzési támogatással összefüggő elosztó bizottságokban történő közreműködés, a speciális szállító szolgálat üzemeltetése, és az Önálló Életviteli Központok működtetése.

Az Értelmi Fogyatékosok és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége (ÉFOÉSZ) szintén 1981-ben jött létre, mégpedig szülők kezdeményezésére. A szövetség az elmúlt huszonnégy év alatt, az értelmi akadályozott személyek

érdekérvényesítésével foglalkozó szervezetek közül egyedülálló módon, országossá vált. Az ÉFOÉSZ célcsoportjai az értelmi fogyatékossgal élő személyek, a szülők, a szakemberek, a magányszemélyek, akik érzékenyek céljaik iránt, továbbá cégek, vállalatok, amelyek elkötelezettek ügyeik iránt. Tevékenységi körük az érdekvédelem és a különböző szolgáltatások nyújtása gyermekeknek, fiatal felnőtteknek, valamint szülőknek.

A NYELV ÉS A KOMMUNIKÁCIÓ

„Valamely népnek, népcsoportnak sem műveltségi, társadalmi állapota, sem hozzáállása, szándéka nem eleve meghatározott és megváltozhatatlan... A nyelv nemcsak tükrözi a nép, népcsoport műveltségét, társadalmi helyzetét, hanem formálja is.. A politikai nyelv eszközeit azonban professzionális politikusok alkalmazzák programban, beszédben, akiknek politikai helyzet-felismerő képességük, 'habitusuk' van, de a jellemző szöveggel, beszédrenddel megbízóik nyelvét, hozzáállását, szándékát is igyekeznek befolyásolni.” (Goldman Leonóra: „A XX. század magyar közéleti nyelve”)

„Klaus Douglas 'Új reformáció' címmel megjelent könyvében azt fogalmazza meg, hogy a beszéd valóságalkító tényező. Amit kimondunk az egyrészt gondolkodásunkat, értékrendszerünket tükrözi, másrészt visszahat ezekre.” (Dr. Gadó Pál: „Kettészakadt az ország, avagy szóhasználat méltósággal”; HUMANITÁS XXIII. évfolyam, 6. szám)

Közismert, hogy a kimondott szavaknak óriási mozgósító erejük van. A magyar történelemben számos kitűnő szónokról tudunk, véleményem szerint, közülük is talán a legkiválóbb, Kossuth Lajos, az 1848-49-es forradalom és szabadságharc kormányzója volt, aki beszédeiben igen hatásos, gyújtó, sokat mondó szófordulatokkal tudott élni. Két példa: *„Uraim, Önök felállnak, én pedig leborulok a Nemzet nagysága előtt!”* (Részlet a híres, 1848 nyarán elmondott, úgynevezett megajánlási beszédből, amikor az ország veszélyben forgott.)

A másik: „*Szeged népe, Nemzetem dicsősége, szegény, elárult Hazám utolsó oszlopa!*” (A Honvédelmi Bizottmány elnökének a dél-alföldi városban elhangzott szavai, amikor a szabadságharc lényegében elbukott, és a kormány Aradra menekült.) Ugye milyen szinte hátborzongatóan emelkedett és magasztos szavak ezek?

Mondandónk közzétételének persze napjainkban számos más formája van, hiszen most már nem a szavak, illetve az úgynevezett Gutenberg-galaxis, a nyomtatás, tehát a könyv, az újság kizárólagosságának évtizedeit éljük. Tudniillik életünk úgyszólván minden pillanatában rendelkezésünkre áll a rádió, a televízió, a film, az internet, a telefax, a hang-, a videokazetta, a CD és a DVD, a telefon, az SMS, az MMS, sőt a hírközlés, a tájékoztatás kérdéseit világszerte tudományos módszerekkel is kutatják.

A szakemberek azt tartják, hogy a kommunikációnak három alapvető összetevője van, nevezetesen a kiegyensúlyozott, az aktív és a passzív. Az elsővel semmi gond nincs, noha a hazai elektronikus és írott sajtó tudósításaira, cikkeire ez nem mindig jellemző. Még akkor sem, ha az utóbbi években sokat javult a helyzet.

Vitán felül áll azonban az a tény is, hogy még a közszolgálati médiák sem tartják be mindig az írott és az íratlan szabályokat; kezdenek „elbulvárosodni”, mivel például a kereskedelmi televíziók megjelenése után olyan óriási piaci verseny alakult ki a nézettség előmozdítása érdekében, amit már-már valamiféle sorsszerűségnek tekintenek. (Erre még kicsit tüzetesebben visszatérek.)

Az aktivitás ebben az összefüggésben a „rámenősséget”, mások véleményének semmibe vételét, az úgynevezett kellemetlen kérdések megfogalmazását, míg a passzivitás a nézetek elfojtását, az elbizonytalanodást, bizonyos fokú rezignált magatartást jelent.

A „FOGYATÉK”

Rögtön leszögezem: nem mond igazat az, aki azt állítja magáról, hogy ép. Tudniillik minden ember más, amit el kell fogadni: rövidlátó, kövér, sovány,

kopasz, gerinc- vagy ízületi bántalmai vannak, fogatlan, rossz alvó, és sorolhatnám tovább, mi több, ekkor még nem is szóltam például a szexuális másságról. A diszkriminatív jelzőket azonban mindenképpen el kell kerülni, mert emberi jogokat sért.

Az 1945-ben létrejött Egyesült Nemzetek Szervezete, közelebről a titkárság, illetve a gazdasági és szociális tanács már életre hívását követő évtizedben is figyelemmel kísérte a fogyatékossgal élő embereket érintő különböző kérdéseket, ám azokat sokáig medicinális, tehát orvosi jellegűeknek tekintette. A későbbi, mintegy három évtizedben ezzel összefüggésben számos, többek között a szociális haladásról, a fogyatékos személyek jogairól szóló nyilatkozat látott napvilágot, noha ezek a tagállamok számára kézzelfogható teendőket nem írtak elő, így a megfogalmazott ajánlások sem voltak kötelező érvényűek.

Az áttörés a nyolcvanas évek elején játszódott le, amikor az ügyet kezdték végre emberi jogi modellként megítélni, ami a társadalmi alkalmazkodást, de leginkább annak hiányát helyezte előtérbe. Azért, mivel egyértelműen bebizonyosodott, hogy a világon mintegy hatszáz millió fogyatékossgal élő ember jogai szinte naponta sérülnek.

Most pedig jöjjenek a részletek. Mindenek előtt a legnagyobb gond a „fogyatékos” kifejezéssel van, melyről a Magyar értelmező Kéziszótár a következőket írja: *„Katonai létszám, állomány csökkenése. Fogyatékosba vesz, vagy helyez, vagyis töröl az állományból.”*

Itt kell szólnom a bevezetőben már említett Rege Sándor olvasószerkesztő kolléga leveléről, amely így szólt:

„A fogyatékossgal élő, mint kifejezés egy állapot passzív elfogadását sugallja. Mert, aki a fogyatékossgal él, az némileg beletörődik a helyzetébe. Ettől persze még élhet hasznosan, de talán gondolkozásában nehezebben haladja meg azt az állapotot, amit a sors kirótt rá.

A fogyatékkal élő – az én olvasószervezői felfogásom szerint – az, aki bár tudomásul veszi a helyzetét, a korlátait, de azt képes a maga javára is fordítani: tehát kreatívan közelít a problémájához.

A mi témánk ezt a típust igyekezett bemutatni, illetve az ő esélyeiket felvázolni. Támogatóan és nem elijesztően. Ne tessék elrémíteni a szerzőt attól, hogy segítsen, hogy empatikusan közelítsen a témához máskor is.

Ám, hogy a fogyatékkal élő valami honvédségi rovincsolásból átszármazó elhallás volna, ez finoman szólva is belemagyarítás. Számos, fogyatékkal jól bánó, azt meghaladó barátom nevében is mondanám: a stigmatizálás – mármint a fogyatékre nem kényszerített, de a fogyatékkal élőkkel együttműködőké – biztosan nem segíti a helyzet javítását.” Következésképpen a szótár nyelvtudós összeállítói pusztán „belemagyaráznak”?

Nagyon sajnálatos, hogy a kifejezés az utóbbi néhány esztendőben óriási teret nyert, teljesen eluralkodott a hazai politikai nyelvhasználatban és a sajtóban. Különösen elszomorodtam, amikor a „fogyatékos” szót 2004 őszén megpillantottam az akkor még igencsak új miniszterelnök, Gyurcsány Ferenc nyomtatásban megjelent kormányprogramjában is, miközben a kormányfő, a parlament plenáris ülésén, saját nyelvükön üdvözölte roma honfitársainkat. (Azt persze nem tudom, helyesen-e?)

Nem töltött el különösebb nagy örömmel az sem, amikor Sólyom László köztársasági elnök, 2006. január 1-jén elmondott újévi köszöntőjében az állampolgárokkal való fokozottabb törődés kapcsán szintén ezt a szerencsétlen szófordulatot említette meg.

Dr. Gadó Pál: „...akarjuk-e, hogy a fogyatékos szónak is legyen jövője? Vagy egyszerűen minden harag nélkül elfogadjuk, hogy az egyik ember fogyatékosról, a másik pedig fogyatékról beszél?” (A MEOSZ alelnöke ezekkel a kérdéseivel kétséget kizáróan a passzív kommunikációra utalt, amit valóban jó lenne mellőzni.)

Nánási Tamás, a mozgáskorlátozottak szövetsége elnökségének tagja, aki maga is az egyik országos napilap vezető újságírója, mesélte a minap: valamilyen témában cikket írt a mozgássérültekről, és „fogyatékossgal” szóhasználatát az orgánium olvasószerveztője „fogyatékkal”-ra javította vissza. Ez egész egyszerűen elképesztő!

Figyelmet ébresztő tényként említem meg, hogy gyakorta maguk az érintettek is rossz szavakat használnak, mert átveszik a politikusok, a mediátorok által leírtakat, illetve elmondottakat.

A testület egyébként már 2003-ban is foglalkozott ezzel a kérdéssel, és a következőket fogadta el:

„A MEOSZ elnöksége határozatot hozott arról, hogy a 'fogyatékos', 'fogyatékkal élők' szavak használatát a mozgássérült emberekkel kapcsolatban elfogadhatatlannak tartja. A 'fogyatékos' szónak erősen negatív tartalmú szótári értelmezése van, megsemmisült hadfelszerelést, elpusztult személyi állományt, veszteségként leírandó mérleghiányt jelent.

Amikor a mozgáskorlátozott emberek országos szövetsége az esélyegyenlőségért folytat küzdelmet, célkitűzései ezzel éppen ellentétesek. Nem leírni szeretné a mozgásukban akadályozott embereket, hanem azt kívánja elérni, hogy a születés, vagy baleset, betegség során sérült egyének megtanuljanak állapotukkal együtt élni, alkotó, hasznos személyiségként épüljenek be a társadalomba az ép emberekkel egyenértékű tagokként. A médiákban és a hivatalos megnyilvánulásokban több olyan kifejezést használnak, amely az olvasók, vagy a hallgatók tudatát rossz irányban befolyásolja, mert szánalmat akar kelteni, leértékelést tükröz a fogyatékossgal élő emberekkel szemben. A MEOSZ elnöksége kéri mindazokat, akik a fogyatékos emberekről vagy emberekhez szólnak, és akik támogatni kívánják a mozgalmat, akik harcostársak akarnak lenni, legyenek ebben a MEOSZ segítői.”

Nyilvánvaló, hogy önmagában a „fogyatékos” szó szintén túl nyersen utal a kétséget kizáró hiányállapokra, sőt kifejezetten csökkent értékűséget sejtet. A

„*sérült*” kifejezés ugyanezt némileg árnyaltabban írja körül, bár kissé modoros és mesterkéltséggel, mert a nehezen fordítható „*persons with disability*”-t próbálja magyarra átültetni.

A „*fogyatékos*” vagy a „*sérült*” jelzőt soha sem szabad főnévként használni, mindig hozzá kell tenni, hogy ki a sérült, a fogyatékos: gyermek, ember, tanuló, sportoló, és így tovább. Az pedig végképp a leghelytelenebb, amikor tárgyat, helyiséget neveznek fogyatékosnak, hiszen egyesek szerint van „*fogyatékos fürdőszoba*” is.

A gyógypedagógiában dolgozók az utóbbi években alkalmazzák „*a tanulásban, értelmükben, látásukban, hallásukban, mozgásukban akadályozott tanulók, emberek*” szóhasználatot. Ez ellen nincs kifogás, noha a fordulat az érdekvédelmi mozgalmakban még nem igazán terjedt el.

Elhatalmasodott egy másik szóösszetétel, jelesül a „*betegségben* (mondjuk: gyermekbénulásban) *szenved*”, ami azért helytelen, mert a fogyatékosokban élőknek „*állapotuk*” van, korántsem biztos tehát, hogy szenvednek születésüktől vagy később, például baleset során szerzett testi hátrányaiktól, noha – csakúgy, mint az úgynevezett éveknél – itt, meg amott nekik is fáj. Másrészt néha azért őket is elkapja az influenza, a gyomorrontás vagy valamilyen más, népiesen szólva, nyavalya, amitől valóban szenvedni lehet.

Hasonlóan kifogásolható az is, amikor azt halljuk, hogy „*kerekes székbe kényszerült*”, „*kerekes székhez kötött*”. Azért, mert a fogyatékosokkal élők nem szeretnék önmaguk iránt szánalmat kelteni. Ugyancsak kerülendő a „*gondozott*” kifejezés. Ha valaki mégis mindenáron ragaszkodik a megszólításhoz, akkor inkább alkalmazza a szociális ellátó rendszerben manapság elterjedt „*kliens*” jelzőt, ami egyáltalán nem sértő, mivel kifejezetten szakmai, bár valóban nem magyar kifejezés. Egyébiránt az önrendelkezésen alapuló önálló élet hívei „*segítők*”-ről, „*személyi segítők*”-ről beszélnek, ami egészen más viszonyt tükröz.

Visszatérve a sajtó elbulvárosodására, a magyar médiák, kevés kivételtől eltekintve, a fogyatékossgal élöket gyakorta cirkuszi bohöcként, „Kelj fel Jancsi”-ként, szenzációt keltö személyiségként ábrázolják, ami hatással van az alkalmazott szavakra is. Jömagam is meglepödtem azon, amikor néhány éve, a Nap TV, ami egyértelműen közszolgálati szerepet tölt be, „Kék fény” híreiben az egyébként általam nagyra becsült Nothoff Ingrid szerkesztö az egyik körözött személy különös ismertető jeleként a „*sánta*” kifejezést említette meg. Ez még akkor is sértö, ha keresett bünözöröl van szó. Mindazonáltal a mozgáskorlátozottak tiltakoznak a „*nyomorék*”, a „*béna*”, a „*szerencsétlen*”, magyarul: nyilvánvaló módon hátrányosan megkülönböztető jelzök ellen is. Még talán a legenyhébb a „*bicebóca*”, amely kissé tréfásan és jóindulatúan, Móra Ferenc egyik híres novellájára utal.

Itt van azután egy másik, nem igazán jó szó, mégpedig a „*tolókocsi*”. Nos, ez a súlyos mozgáskorlátozottak számára nélkülözhetetlen közlekedési eszköz, vagy az elektromos energia, vagy pedig az emberi erő segítségével, tehát a két kéz előre és hátra történö mozgásával működtethető. Nagyon meglepödne az, aki azt a *kerekes széket*, melyben az egyik versenyzö a Bécs-Budapest Maratont teljesítve ül, netalán tolnia kellene. Meglehetősen fárasztó „*produkción*” lenne. Nagy furcsa látvány volna az is, ha tételezzük fel Szekeres Pál paralimpiai bajnok, a neves vívö mögött, ott állna valaki verseny közben.

A hallássérültek nem szívesen veszik, ha „*süket*”-nek nevezik öket, mert az igencsak félreérthető, hiszen, különösen a fiatalok körében, valamiféle korlátoltságot jelent. A vakok esetében természetesen kerülendő a „*világtalan*” szó, mivel a nem látó embernek is van belső, lelki világa. Mint ahogy az értelmi fogyatékossgal élő ember sem „*hülye*”, „*bolond*”, „*lipótmezei*” vagy „*agya ment*”.

Végül, de nem utolsó sorban még egy rossz szóösszetételről, nevezetesen a „*csökkenet munkaképességű*”-ről. Ez így nem igaz, mivel a mozgássérült, az értelmi fogyatékos ember még iskolai tanulmányai során megszerzett tudását,

felkészültségét vagy kézügyességét, a karjaiban rejlő fizikai erőt képes jól kamatoztatni még akkor is, ha nem áll mondjuk az esztergapad, a precíziós műszer előtt.